

за новочасних обставин, у якому християнські цінності поєднуються зі світським прагматизмом і раціоналізмом.

Література: *Гуревич 1984:* Гуревич А.Я. Категории средневековой культуры. – М.: Искусство, 1984.–350 с.; *Ісіченко 1993:* Ісіченко Ю. У пошуку нарративної програми барокового літературного твору // Українське бароко. – К. : [б.в.], 1993.– С. 37–45.; *Ісіченко 2004:* Архиеп. Ігор Ісіченко. Аскетична література Київської Русі. – Х. : Акта, 2004. – 398 с.; *Лихачев 2001:* Лихачев Д. С. Историческая поэтика русской литературы. Смех как мировоззрение и другие работы. – СПб. : Алетейя, 2001. – 566 с.; *ОЛММ 1889:* Отрывки из летописи Мгарского монастыря (1682–1775).; [пред. А. Лазаревского] // Киевская старина. – 1889. – № 4. – С. 37–52; № 5. – С. 53–76 ; *ПВЛ 1990:* Повесть врем'яних літ: Літопис (За Іпатським списком) [пер. з давньоруської, післяслово, комент. В.В. Яременка]. – К.: Рад. письменник, 1990. – 558 с.; *СПП 2012:* Скарбниця потрібна і пожиточна; [вступ. ст., комент. В. Шевчука]. – К. : Либідь. – 2012. – 488 с.; *Франко 1976:* Франко І. Студії над найдавнішим київським літописом. Передне слово. – Т. 6. – К.: Наук. думка, 1976. – С. 7–12 .

Литвин Л.Н. Диалог риторических стратегий («Повесть временных лет» и «Летопись Мгарского монастыря»).

В статье предпринята попытка исследования двух текстовых стратегий монастырского дискурса, представленного «Повестью временных лет» и «Летописью Мгарского монастыря». Сравнение выявило наличие как общин, так и отдельных черт авторских стратегий, детализированных текстовыми примерами. Разделенные шестью веками, летописи демонстрируют ряд общих черт, обусловленных достаточной стабильностью жанровых форм. Отличия в стратегиях упомянутых летописей определялись социокультурными факторами, главным среди которых был процесс секуляризации.

Ключевые слова: риторические стратеги, летопись, жанровая модель, монастырское летописание.

Віталій Мацько, проф. (Хмельницький)

УДК 821.161.2-31

ББК 84.(4УКР)

Проблематика творчості Марії Галич крізь призму прочитання маловідомих автобіографічних текстів

У статті розглянуто проблематику жіночого письма на прикладі художньої практики Марії Галич. Особливу увагу зосереджено на автобіографії жінки-прозаїка, на раніше замовчуваних й маловідомих

фактах з життєпису письменниці, заторкується її участь в літературній групі "Ланка" та відгуки про «ланківців» із залученням цитат з листів, спогадів, що зберігаються в архівах України.

Ключові слова: автобіографія, Марія Галич, "Ланка", Mars, листи, індивідуальність, літературний процес.

Problems of Creative Work of Mariya Halych through the Prism of Reading Little Known Autobiographical Elements

The problems of woman's writing by the example of artistic practical experience of Mariya Halych have been studied in the article. Special attention is paid to the autobiography of the woman-prose writer, to formerly concealed and little known facts of the biography of the writer, her participation in the literary group "Lanka" has been also studied, as well as the responses about the members of "Lanka" with attraction of citations from the letters, reminiscences, kept in the archives of Ukraine.

Key Words: autobiography, Mariya Halych, "Lanka", Mars, letters, individuality, literary process.

В українському літературознавстві досі фактично не виписана унікальна внутрішня історія становлення жінки як особистості; недостатньо зафіксовано на письмі пошуки нею самототожності, власного місця у світі. Мабуть, тут відчутна певна закономірність, симптоматика. В художніх і мемуарних текстах жінки-письменниці моделюються стратегії, відповідні «дух і буква» власне жіночого письма, стилістика. Відомо, що автобіографізм є способом «приписування» героїням особистих вражень, власних життєвих історій, переживань та досвіду, який тією чи іншою мірою завжди був присутній у літературі, зокрема, і твореній жінками (автобіографізм Ольги Кобилянської, Лесі Українки – як вияв різних наративних стратегій – досліджено сучасними літературознавцями Тамарою Гундоровою та Вірою Агеевою). Поняття «жіноче письмо» було запроваджено французькою письменницею Гелен Сіксу (Helen Sixous). У роботі «Сміх медузи» (1972) вона проголошує «жіноче письмо» (*écriture féminine*) унікальним засобом подолання агресії маскулітності мови, можливістю досягнення жінкою нового рівня самосвідомості. Разом з тим Гелен Сіксу резюмує: «Неможливо дати визначення жіночої практики письма, і ця неможливість існуватиме завжди, якщо ця практика не буде затеоретизованою,

закритою, закодованою, але це не означає, що її нема взагалі» [Сіксу 1996 : 516].

Автобіографізм Марії Галич є своєрідним відображенням її життєвого і творчого шляху. Він моделює події і факти з життя, викликаних ним настроїв, полягає в асоціативній єдності епізодів з біографії автора, а відтак – близькості настроїв автора і його художніх персонажів. Автобіографічний елемент зчаста прочитується в авторських роздумах, ліричних відступах. Автобіографізм Марії Галич виразно соціальний. Почуття письменниці тісно зливаються з почуттями її героїв настільки, що важко визначити межу, яка відділяє думки героя від думок автора («Перстень», «Єва», «Килим», «Друкарка» тощо). Сама письменниця вважала кращими оповідання «Друкарка» і «Перстень», бо «обидва ці твори пов'язані з моїм життям. Решта речей у моїй збірці – то настрої» [Інститут 1006].

Коли йдеться про літературну групу «Ланка», то дослідники згадують серед інших письменників і Марію Галич. Однак її біографія досі залишається «*terra incognita*», до кінця належно нез'ясованою, хоча маємо захищену дисертацію Олени Воронцової «Особливості творчості Марії Галич у контексті літературної організації «Ланка» – Марс [Воронцова 2004: 16], спогади Т.Осьмачки, Докії Гуменної [Гуменна 2004]. Тому мета нашої статті полягає в тому, аби заглибитися у внутрішній світ прозаїка, віднайти езотеричні місця, лакуни, які перебувають поза «кадром», бо саме вони вповні розкривають світогляд письменниці, вказують на моделювання нею людини і світу в художній практиці. Як зазначає російська дослідниця Наталія Пушкарьова: «Жінка, яка написала текст, є цікавою для історика, що пізнає цей текст, і як авторка певного нарративу про щось конкретне, і як носій певних традицій, стереотипів, норм і звичок свідомості, ритуалів їх вираження, певних соціальних практик» [Пушкарева 1998: 76].

В автобіографії Марії Галич з певних причин досі залишається чимало нез'ясованих моментів. Зокрема, побутує різночитання щодо року і місця народження прозаїка, її побуту в роки Другої світової війни. Так, краєзнавець з м.Ватутіне на Черкащині Валерій Бурій в листі до мене (7.04.2011) з приводу цього пише: "Є проблеми й з датою народження. Племінник М.Галич В.М.Яковенко подає то 1899, то 1900 р., у Вас –1901.

Якщо є можливість, прошу надіслати Ваші книги, в т.ч. і публікації про М.Галич» [Лист 7.04.2011]. І Тамара Мороз-Стрілець у книзі спогадів «Голос пам'яті» [Мороз-Стрілець 1989] також рік народження М.О.Галич вказала 1899-й. Нічого втішного не міг сказати й літературознавець Володимир Мельник (1941 – 1997), який на моє уточнення 6 листопада 1992 року відповів: «Коли вас цікавить Марія Галич, то візьміть «Літ. Україну» за 5 вересня 1991 року, де я дав невеликий нарис про цю жінку – «Несправджені сподівання». Більше нічого не вдалося знайти, бо вона фактично перестала писати від 20-х років, виїхавши до Харкова» [Лист, 6.11.1992]. Від себе додамо, що по війні письменниця мешкала не в Харкові, а в Львові, де й відійшла у засвіти 22 січня 1974 року. Плутанину з місцем народження вніс і син письменниці Володар Постригань, який в листі до мене (16.02.1989) зазначав, що «Марія Олександрівна Галич народилася 19 серпня 1901 року в с.Мокра Калигірка (давня назва Велика Калигірка. – В.М.)» [Лист, 16.02.1989]. Насправді ж, як завважує в «Автобіографії» (17.03.1968 року) сама письменниця, вона таки народилась у Малій Калигірці на Київщині, нині с.Суха Калигірка Катеринопільського району Черкаської області.

Читати «Автобіографію» М.Галич потрібно між рядками, вловлюючи її приховані думки, іронічний підтекст. Адже доба Хрущова в Україні завершилась, а далі наступили "заморозки" епохи неосталінізму, переслідування інакомислячих. Тому Марія Галич зі словом була обережною, делікатно натякаючи на голод 1933 року, коли «написала нарис про свій колгосп, що був тоді в жахливому стані, і подала його до харківської газети "Вісті". Відти той нарис потрапив у район, до секретаря райвиконкому Лукашонка, і той повів проти нас усіх таку боротьбу, що сім'я наша тільки чудом врятувалася...». Лише за неопубліковану статтю два роки Лукашонок мордував і переслідував родину Галичів. Оминула письменниця і той факт, що її батько був священиком. Так, 7 квітня 2011 року Валерій Бурій в листі до мене пише: «Покійна мама говорила, що мене хрестив піп Галич, але беруть сумніви, бо документальних даних не маю, а сестру мою точно 1948 р. хрестив батько Марії Галич, священик с.Суха Калигірка».

Про це розповідала і писала до мене рідна сестра М.Галич Анастасія Нудьга (1921 – 2000), в якої 23 жовтня 1996 р. мені

пощастило гостювати у львівській квартирі. Тоді львів'янка подарувала книжку свого чоловіка «На літературних шляхах» із присвятою: «Шановному панові Віталію Мацьку з побажанням творчих успіхів і життєвих одночасно. 23.10.1996 р., м.Львів». Анастасія Олександрівна доповнила біографічну канву своєї сестри, розповіла про велику родину. Мама Онися Мусіївна народила 15 дітей, з яких вижили десять. У 1937 році розпрощалися з Олександром Галичем, Марії й Анастасії брат. Він біля Вінниці, в Гайсині, служив агрономом на цукровому заводі. Як людина – був надзвичайно добрий, зичливий, ніколи нікому бодай малого зла не заподіяв, благородний, але знав, що він українець. Лише оця одна велика провина. Енкаведисти забрали і знищили у Вінницькій тюрмі. В листі від 29 січня 1996 року Анастасія Олександрівна Нудьга клопоталася про спадщину найстаршої сестри: «До 95-річчя сестри Марії я би дуже хотіла, щоб Ви видали, що маєте її і про неї, воскресили її пам'ять. Рукописи можна відпитати в архіві через спілку письменників у Києві. Може і Володар, її син, щось про те знає». Розповіла ширше і про своїх батьків, зокрема, що «Батько – Олександр Андронікович Галич (народився 1873 р., помер 1955 р.). Мати – Онися Мусіївна Шеревська родилася 1878 р., померла 1959 року. Батько правив службу Божу в церкві села, де ми жили: с.Суша Калигірка Мокрокалигірського (тепер Катеринопільського) району Київської області (тепер Черкаської). Висвятили батька на священника у війну, 1942 року. До кінця життя свого, 1955 р., він правив у церкві. Помер у сані священника. В нас є фотографії похорону. До нашої церкви приходило багато людей із сусідніх сіл, приїздили навіть здалеку, бо тут була чудотворна ікона Божої Матері, яка зцілювала хворих, калік...» [Лист, 29.01.1996].

Марія Галич серед дітей була найстаршою, їй доводилося найтяжче пробиватися в житті, для всіх інших братів і сестер вона вже стала опорою. Так, коли з Кисва переїхала до Харкова, то за нею потім переїхали сестри Тетяна й Людмила – поступили в зоотехнічний інститут і закінчили. А Фрося й Оксана вчилися близько біля дому – в Умані – стали агрономами. Сестра Таня згодом захистила докторську дисертацію в Одесі. Наймолодша серед дітей Анастасія жила біля Марії – до війни закінчила у Харкові перший курс університету, а вже по війні у Львівському

університеті закінчила біологічний факультет. Їхні квартири у Львові містилися поруч, на одному майданчику (мешкала Марія Галич на колишній вулиці Енгельса, 60, помешкання 6).

Випали з життєпису письменниці важливі віхи, що про них розповів син Володар (1931 р.н.). Так, Марія Галич в 1930 – 31 рр. працювала редактором кінометодрозробок у Державному видавництві в Києві. Переїхавши до Харкова, упродовж 1933 – 35 рр. викладала українську мову і літературу в сільгоспінституті, а в 1935 – 41 рр. – в інституті комунального будівництва й за сумісництвом у Плановому інституті. Під час війни – домогосподарка. Педагогічній ниві присвятила сорок літ життя. Коли виходила «Українська літературна енциклопедія», тоді редактор Світлана Попель замовила, аби я написав статтю про Марію Галич. Довідавшись про це, Володар Постригань 16 лютого 1989 р. листовно повідомляв: «Шановний Віталій Петрович! На Ваше прохання висилаю біографічні дані Марії Олександрівни Галич. Радий за свою матір і водночас вдячний Вам, а в Вашій особі, редакції літературної енциклопедії, що її не забули. До останнього часу вона займалась літературною діяльністю, лишивши після себе ряд неопублікованих творів. Прагнула, але так і не змогла пробити собі дорогу в літературу» [Лист, 16.02.1989].

Не пробила, бо на її ім'я негласно було накладено табу. Адже в роки війни друкувала свої твори в журналі «Засів» (Харків), що виходив на окупованій території. А оскільки її батько був священником, то, відповідно, й діти не вписувалися в ідеологічне прокрустове ложе, не могли бути в передових лавах будівників комунізму.

У 1964 році послала в журнал «Вітчизна» оповідання «Єва». Прочитавши твір, заступник редактора Валентин Речмедін 29 червня надіслав М.Галич лист такого змісту: «Єва» мені сподобалась, буду рекомендувати, але не впевнений, чи мої смаки збіжаться зі смаками інших товаришів» [Мацько 1994: 170]. Не збіглися «смаки». Не опублікували повість. Єдиним тішила себе, що окремими виданнями вийшли дві збірки «Друкарка» (Видавництво «Маса», 1927 р.) і «Моя кар'єра» (ДВУ, 1929 р.) й друкувалась в журналах «Нова громада», «Життя й революція», «Глобус» (1923 – 29 рр.). У 60-х роках за сприяння Б.Антоненка-Давидовича, якого називала «паничем», опублікувала спогади

«Риси знайомого образу» про Євгена Плужника («Літературна Україна», №102, 1968 р.) і статтю про Б.Антоненка-Давидовича («На довгій ниві творчості», ЛУ, №63, 1969 р.). Тамара Мороз-Стрілець, коли заходила над упорядкуванням спогадів про Григорія Косинку, відшукала у Львові Марію Галич, яка подала до книжки «Про Григорія Косинку» [Мороз-Стрілець 1969] і свої спомини під назвою «Справжній талант». З приводу цього 19 березня 1968 року на схилі літ у листі до В.Півторадні іронічно писала: "Велика радість для мене, що те, чим жила, може мати якусь суспільну вартість. Хоч би так, що про те тільки згадаю. Тим я ніби зв'язуюсь з великим життєвим процесом, в якому хоч і брала посильну участь, але формально була на довгий час усунута від нього» [П НБУВ 1007: 2].

Її близькими подругами були перекладачка Тамара Бутович (уродженка с.Петрівка-Роменська Гадяцького р-ну на Полтавщині, випускниця 1901 року Маріїнської жіночої гімназії з м.Кам'янець-Подільського, рідна сестра художника Миколи Бутовича), Маргарита Сенгалевич, Марія Романівська, Агата Турчинська, – з ними вона входила у велику літературу. На жаль, Марія Галич, Тамара Бутович (походила зі знатного дворянського роду) випали з кола «інженерів людських душ». Оскільки не була активісткою, то їй в роки війни не запропонували евакуюватись, відтак залишилась на окупованій території. Те, що комуністи керували і процесом евакуації, кого брати, а кого ні, свідчить лист письменниці Марії Романівської до Маргарити Сенгалевич, датований 1942 роком: «Гірка доля порозкидала нас у найвіддаленіші кутки. Чи снилось мені колись, що я буду жити під Паміром? Я одинока, матуся моя залишилась у Харкові. Наташа на Калінінському фронті сестрою. Напишіть, Риточко, чи не відомо, де тепер Маруся Галич?.. Загубила я її. Думали їхати разом, а потім не дозволили мені її взяти...» [Мацько 1994: 171].

В листі до мене 12 січня 1996 року Анастасія Нудьга так описує цей час: «Марія була добра, лагідна, дуже делікатна, щедра. Знаю таке, що похвалили в неї щось, комусь сподобалось (сукня) – вона дарує.

А то як почали в 37 році «чіпати» членів «Ланки». Отих, що бачили на фотографії – всіх навколо неї пересадили. Вона тихо сиділа, переживала, що ось і до неї черга дійде.

Я перед початком війни закінчила в Харкові 1-й курс університету і вийшло так, що лишилася у війну біля неї. Тоді із Харкова 1942 року вона з чоловіком (Постригань Сава; син Володар був у діда). Чоловік її був тоді старший – дуже порядна людина (кандидат біологічних наук). Вона з ним склала словник лісівничих термінів (вже у Львові). Отож із Харкова переїхали до Полтави, вірніше село на окраїні Полтави, с.Зінці. Там її чоловік був директором лісної школи. Вона тихо сиділа. Весь час щось писала, писала і все жартома казала: «Оце будуть папки. Як умру, то прочитаєте».

Потім ми переїхали до Львова (1943 р.). Вона все працювала – писала. Часом, наприклад, любила нам прочитати дещо вслух.

Колись із Києва приїздив хтось із архіву, і вона бачить, що не зможе надрукувати, передала свої рукописи в архів. Заходили вони і до нас. Наша квартира була 5, поруч з Маріїною. Пропонували взяти в архів праці мого чоловіка – Григорія Нудьги, але він не погодився, бо ще трохи друкували. Після Гулагу його реабілітували, але все рівно весь час переслідували, затискали. Чи казав Вам Володар (син Марії), що її рукописи взяли до архіву. Це можна довідатись у Києві, в спілці письменників» [Лист, 12.01.1996].

Не з'ясовано, коли письменниця переїхала до Києва. Зокрема, О.Воронцова вказує на 1919 рік [Воронцова 2004: 4], тоді як в життєписі сама Марія Галич пише, що до міста приїхала по науку буремного 1918-го.

У Києві сільська дівчина знайшла себе в літгрупі «Ланка», і це було для неї логічним завершенням пошуку близького літературного середовища, у котрому свобода митця не обмежувалася партійними приписами. Соціальні потрясіння революційної доби стали головною темою її перших віршових творів – це вплив Шевченкової поезії. Вірші читала в Каневі, на могилі поета, а також в студентському середовищі. Далі перейшла на прозу під впливом і за підтримки Григорія Косинки: перша прозова збірка «Друкарка» вийшла у 1927 р., друга – «Моя кар'єра» – у 1929-му.

В автобіографії вона начебто «засуджує» грушівщину, насправді ж під час літературної дискусії 1925 – 1928 роках

«ланківці» підтримали ідею М.Хвильового про майбутнє відродження національного мистецтва і разом із ним виступили проти графоманії, «масовізму» в літературі. Магістральна тема прозописьма Марії Галич – конфлікт особистості із суспільством. Але до такого конфлікту в художній літературі більшовики ставилися з осторогою, бо мусить бути не просто конфлікт, а класова боротьба, причому перемога – на боці більшовиків. Тому недарма письменницю з її повістю «Ганна Гай» не пускали в літературу, не друкували. І вона досі лежить в архівах, як і повісті «Дівчина з рушницею» (інша назва «Як я знайшла рушницю»; 1954), «На суді», оповідання «Харитина», «Єва», «Мати й діти» (1956), що їх я бачив у рукописному варіанті (сімейний архів Володаря Постриганя). Головна проблематика цих творів – доля жінки за нових соціальних умов. Означені твори, певна річ, позначені рядянською ідеологією. Але чи справді вони збереглися, невідомо. Було б добре, якби рукописи прозаїка знайшлися в одному із львівських архівів. Якщо в Марії Галич художні образи – це самотні жінки, які здебільшого не можуть реалізувати свій природний потенціал, свої здібності в новому збільшовиченому світі, то в Г.Косинки – загублені, заблукані в революційному вирі герої.

У 20-х роках крім М.О.Галич до «Ланки» входили Д.Фальківський, Г.Брасюк, Я.Качура, В.Ярошенко, трохи пізніше приєднався І. Багрянний. А ще пізніше – на збори МаРСу приходили Д.Тась, Д.Борзяк, Г.Косяченко. Слушною є думка О.Воронцової про те, що дехто з літературознавців зараховує до учасників угруповання Я.Савченка та М.Терещенка, але таке припущення не підтвердилося. А ось завжди «бунтівний» Т.Осьмачка «залишив новостворену організацію, оскільки вважав, що прихід Б.Тенети й Д.Фальківського сприяв би підсиленню в ній комуністичної ідеології. Є.Плужник через загострення хвороби фактично віддалився від об'єднання». Щодо діяльності «ланківців», то Марія Галич в листі від 16 травня 1963 року до Василя Півторадні пояснює так: «Виникла «Ланка» після розпаду «Аспису» – тоді організувалися «неокласики» й «Ланка» (в 1924 р.). Декларації «Ланки» не пригадую, чи була така, а «Марс» опублікував свою в журналі «Життя й революція» за той рік. Могилянського на зборах

"Марса» не бачила, хоча вважаю, що ставився він до «Марса» добре.

Реалізм Підмогильного заперечував будь-який пафос, він був скептичний, як на мій погляд, з цинічним забарвленням, що аж ніяк не імпонувало мені. Реалізм Косинки був інший – реалізм боротьби. У мене ж було стремління будувати нове і тут же оформляти його в художніх образах... Кожен хотів мати своє обличчя» [ІР НБУВ 1005: 1 – 4].

Останній художній твір «Килим» Марії Галич надрукованим був у третьому числі часопису «Український засів» (Харків, 1942). Більше нічого з повоєнної художньої спадщини не пішло в друк з певних ідеологічних причин. При житті їй не вдалося здолати планку цензурних перешкод. Навіть укладений разом із чоловіком, кандидатом біологічних наук Савою Андрійовичем Постриганем (1889 – 1967) «Термінологічний словник лісівника» вийшов 1980 року ві Львові по смерті упорядників. Автору цієї статті після зустрічі із сином письменниці пощастило попрацювати з рукописами М.Галич, в результаті чого в хмельницькій обласній газеті «Корчагінець» (16.12.1990) надруковано її відкритий Лист до Спілки письменників України (1971), в якому жінка скептично ставиться до сучасних «лукашонків», що керують творчим процесом в Україні.

Очевидно, епістолярний жанр визрів в епоху, коли третім секретарем ЦК КПУ був В.Маланчук. Термін «маланчуківщина» вказує на ідеологічний диктат, що зародився в 2-й половині 60-х років минулого століття. Партійний диктат все більше посилювався й охопив духовну сферу суспільного життя України. На початку 70-х років перетворився в період «чорних списків», особистої цензури, політичних доносів, гонінь на письменників. Недарма Борис Антоненко-Давидович у листівці до Марії Галич 3 березня 1973 року повідомляв: «Дорога товаришко Маріє! Взагалі у видавництвах діється щось неймовірне: летять геть уже схвалені до друку книжки, розбираються уже набрані й готові до друку... За іншими полетіла й моя збірка прози: навіть у Москві затримано видання мого однотомника. Словом, все повертається до практики 30-х років. Звісно, це згодом мине й усе стане на своє місце, та я, мабуть, до того вже й не доживу» [Мацько, 1994: 171 – 172]. Із «ланківців» їх залишилося тоді двоє. Б.Антоненко-Давидович

постійно спілкувався із львів'янкою, якій 1 серпня 1969 року подарував свою книгу «Здалека й зблизька» з такою дедикацією: «Дорогій товарищі Марії Галич на спомин про нашу літературну молодість». В листі до Василя Півторадні (1910 – 1981) М.Галич 25.08.1968 року писала: «Чекаю Бориса Антоненка-Давидовича – він тут має бути, зайде й до мене. Ми згадаємо з ним молоді наші літа» [ІР НБУВ 1012].

Думаю, вони згадували не лише молоді літа, а й літературний процес 20-х років, репресованих колег, обговорювали сучасний стан літератури тощо. Підтвердженням цьому є свідчення Марії Галич від 16.09.1968 року: «На днях відвідав мене Борис Антоненко-Давидович. Він, як і колись, дотепний. Артистично розбалакались, і моя кімната заповнилася ніби теплими картинами літературного життя» [ІР НБУВ 1013]. У періодичній пресі наприкінці 60-х років Марія Галич змогла виступити зі спогадами про «ланківців». Зберігаються в рукописі її спогади «Косинка в літературі (1924 – 1929)» [ІР НБУВ 1015]. Свої думки і погляди виклала у листах, зокрема до літературознавця В.І.Півторадні, який тоді взявся за упорядкування книги «Чорнозем підвівся» [Чорнозем 1971], куди, окрім багатьох прозаїків 20-х років, увійшли раніше друковані твори М.Галич. До речі, є й відгук, датований 17 листопада 1971 р., самої письменниці на упорядковану прозу: «Книжкою цікавляться. Моя дочка Леся працює в сільгоспінституті й приносить добрі відзиви на книгу» [ІР НБУВ 1020: 1]. Саме В.І.Півторадні письменниця адресувала «Автобіографію» [ІР НБУВ 1007: 3 – 7], пишучи обережно, з надією на оприлюднення. Цією працею вона намагалася бодай у такий спосіб виділити себе з оточення, бо, як психічний феномен, «Я» є результатом «розвиненого внутрішнього утворення, за допомогою якого людина формує уявлення про свою індивідуальність, визначає власні якості, здібності, емоції і почуття, психічні процеси» (І.Бех).

Отже, Марія Галич брала активну участь у літературному житті України, хоч по війні писала «для шухляди», а все ж фактично відчувала себе усунутою від культурного процесу як «крайне правая», була усунута цензурною забороною й негласною вказівкою партійних високопосадовців; про них письменниця іронічно в дужках уточнює: «скрізь у житті чула ту керівну силу». З приводу цього син письменниці Володар Постригань скрушно

висловився про те, що його мама прагнула, але так і не змогла пробити собі дорогу в літературу. Підсумовуючи вищевомлене, подаємо «Автобіографію» Марії Галич, уводячи її в ширший науковий обіг.

Література: *Воронцова 2004:* Воронцова О.Л. Особливості творчості Марії Галич у контексті літературної організації "Ланка" – Марс" / Автор.дис...канд.філол.н.: 10.01.01 / Київ.нац.ун-т імені Т.Шевченка. – К., 2004. – 16 с.; *Гуменна 2004 :* Гуменна Докія. Дар Евдотії. Іспит пам'яті: Книга перша. Книга друга: [спогади] Гуменна Докія. – К.: Дніпро, 2004. – 520 с.; *Інститут 1006 :* Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі ІР НБУВ). – Ф.274. – Спр.1006. – Арк.1; *ІР НБУВ 1005:* ІР НБУВ . – Ф.274. – Спр.1005. – Арк.1-4; *ІР НБУВ 1007:* ІР НБУВ – Ф.274. – Спр.1007. – Арк.1-7; *ІР НБУВ 1012:* ІР НБУВ. – Ф.274. –Спр.1012. – Арк.1; ; *ІР НБУВ 1013:* ІР НБУВ – Ф.274. – Спр.1013. – Арк.2; ; *ІР НБУВ 1015 :* ІР НБУВ. – Ф.274. – Спр.1015. – 18 арк; ; *ІР НБУВ 1020 :* ІР НБУВ. – Ф.274. – Спр. 1020. – Арк.1; *Мацько 1994:* Мацько В. Злотонить [літературно-критичні нариси] / Віталій Мацько. – Кам'янець-Подільський: б.в, 1994. – 288 с; *Лист 7.04.2011:* Лист Валерія Бурія від 7.04.2011 р. зберігається в сімейному архіві В.Мацька; *Лист 6.11.1992 :* Лист В.Мельника від 6.11.1992 року, зберігається в сімейному архіві В.Мацька; *Лист 16.02.1989:* Лист В.Постриганя від 16.02.1989 року, зберігається в сімейному архіві В.Мацька; *Лист 29.01.1996 :* Лист Анастасії Нудьги від 29.01.1996 р. зберігається в сімейному архіві В.Мацька; Лист 12.01.1996: Лист Анастасії Нудьги від 12.01.1996 р. зберігається в сімейному архіві В.Мацька; *Мороз-Стрілець 1989 :* Мороз-Стрілець Т. М. Голос пам'яті [Текст]: спогади / Т. М. Мороз-Стрілець. – К. : Рад. письменник, 1989. – 196 с.; *Мороз-Стрілець 1969:* Мороз-Стрілець Т. М. Про Григорія Косинку (1899 – 1934) [Текст] : спогади. – К. : Рад. письменник, 1969. – 215 с.; *Пушкарева 1998 :* Пушкарева Н.Л. Гендерные исследования: рождение, становление, методы и перспективы // Вопросы философии. – 1998. – №6. – С. 76 – 80; *Сіксу 1996:* Сіксу, Г. Сміх медузи. / Гелен Сіксу. // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. – Львів : Літопис, 1996. – 633 с.; *Чорнозем 1971:* Чорнозем підвіся: проза / упоряд. та приміт.: В.І.Півторадні. – К. : Молодь, 1971 . – 284 с.

* * *

Марія Галич. АВТОБІОГРАФІЯ

(написано 17 березня 1968 року)

Народилася в 1901 році в с.Малій Калигірці на Київщині. Батько мій, син колишнього кріпака, був народним учителем –

першим освітником на селі після скасування кріпацтва. Перед війною 1914 року його, що мав уже золото за вислугу років і другу нагороду за хорошу роботу, звільнили з учителювання за зв'язки з революціонером, материним братом, засланим в Онегу в 1907 році.

Сім'я наша була велика, землі майже не було. Ми бідували – молодший брат і дві сестри пасли літом вівці й корови сусідам. Жовтень врятував нас – батько зразу вступив в комнезам, пішов працювати статистиком. Нам нарізали землі – ми почали господарювати, і всі, починаючи з батька, потяглися до науки. Батько згодом уже, коли вступив із сім'єю своєю в колгосп і став там бригадиром-пасічник, поступив заочно вчитися в Боярський бджільничий технікум – поставив свою роботу на науковий ґрунт, і пасіка давала найбільші прибутки в колгоспі, а батько став тоді знатною людиною.

Я в 1918 році направилася в Київ по науку. Спеціальності ніякої не мала (закінчила всього двокласну школу після церковно-приходської) і працювала тут, заробляючи на прожиття, газетяркою (розносила газети по місту), технічкою (кухаркою) у дитячому садку №91. Працювала і вчилася. Вчилася на підготовчих до університету курсах, що потім стали робітфаком. І чи працювала я, чи вчилася, завжди тримала зв'язок з тим, що будувалось після Жовтня у місті і селі. Розносячи газети по місту, спостерігала, як зводяться з руїн будівлі, бачила, як будувався завод «Більшовик». Вирішила й старців, що просили милостиню на вулицях, залучити до роботи – пропонувала їм продавати газети: по копійці від штуки приносила б їм, а що не продали – забирала. Чому б не погодитися? Коли ж ні – усі відмовилися. Зате я трохи глибше зазирнула у місто, побачила дещо мені невідоме.

В 1921 році вступила до університету на філологічний факультет (літературно-лінгвістичний цикл). Закінчила в 1926 році (дипломну роботу однак не захищала, диплому не маю). В університеті разом з асистенткою кафедри математики Клавдією Яковлевною Латишевою організувала «Жіночий гурток» – склали статут, і девізом своїм поставили: «Жінка не лялька і не квітка, а людина». Статут затвердили, і гурток наш працював аж до війни 1941 року. Метою гуртка була боротьба проти міщанства.

В університеті познайомилась я з Григорієм Косинкою, що був тут вільним слухачем тоді, – вступила в літературний гурток.

З 1924 року працювала ліквідатором неписьменності (київський лікнеп), а з 1926 до 1930 року викладала українську мову і літературу в робітничій вечірній школі №4.

Ще в селі почала писати вірші. У першому висловила радість з приводу Великої Жовтневої революції, що мала для нашої сім'ї таке велике значення. Потім прийшов у село Денікін і заявив на сходці, щоб люди не брали панську землю – він, мовляв, сам дасть селянам землю. Мене обурило, що дехто ладен був піти на те, і я написала вірш (пригадую, як тягла корбою воду з криниці, коли почула ту новину, і, схвилювана, тут же почала в умі складати вірш).

Другий вірш написала про те, як Денікін почав палити у сусідньому селі хати (палив кожну п'яту хату) за те, що люди там забрали панську землю. Ті вірші читала потім у студентському літературному гуртку в Київському університеті. Їх там забракували. Мене це ніби й приголомшило, але все ж, певна своєї правоти, я згодом виступала з тими віршами на могилі Тараса Шевченка в Каневі, перед студентами цілого Києва, і мала успіх. Далі віршів не писала – перейшла на прозу. Перший прозовий твір у мене був «Перстень». Прочитала Косинці – сподобався. За порадою Косинки послала до Харкова у журнал «Червоний шлях», там не видрукували. Косинка видрукував мій «Перстень» в одинадцятому номері журналу «Нова громада», де він був на той час редактором. У тому самому журналі було оповідання Степана Васильченка і хороший ліричний вірш Володимира Сосюри.

У 1924 році утворилися філії літературних організацій «Плугу» і «Гарту». Я вибрала «Гарт». Але там не було належного керівництва – зрідка дехто приїздив Харкова – я вийшла з «Гарту». Вступила до «Ланки», що згодом звалася ще «Марс» (майстерня революційного слова) – була там до 1929 року, коли ця організація була ліквідована. В «Ланці» я написала оповідання «Друкарка», «Моя кар'єра», «Хліба нема» та інші дрібні речі, що увійшли до першої моєї і другої збірок, які видрукувано теж під час перебування в «Ланці» й «Марсі».

В 1930 році одружилася, виїхала до Харкова. Працювала тут у сільськогосподарському інституті викладачем української мови, і в 1934 році вилучала з інститутської бібліотеки заборонені книги. У списку заборонених були й мої «Друкарка» й «Моя

кар'єра», хоч ніде, в жодній рецензії (на «Друкарку» їх було одинадцять) не було сказано про них чогось недоброго, і майже в кожній зазначалось, що в моїх творах хороша мова.

При переході з київського колективу письменників, де я була з часу його заснування (1925 р.) у харківський, хтось відрекомендував мене «крайне правая» – це коли я бралася тут на облік. У київському колективі письменників я такого ярличка не мала. Брала там активну участь у громадському житті: штурмувала у виїзній бригаді прорив на заводі «Більшовик» (на тому самому, що бачила колись як він зводився з руїн); їздила на чимбарний завод на Куренівці; бувала на трамвайних майстернях імені Домбала, на будівництві київського вокзалу – виступала про те з нарисами на радіо. Була технічним секретарем київського місцевому письменників. Там же, в Києві, ми, група жінок-письменниць: Агата Турчинська, Маргарита Сенгалевич, я організували «Жіночий альманах», де взяли участь усі жінки-письменниці Києва й Харкова, і присвятили його Ользі Кобилянській. Держвидав ухвалив альманах до друку і видав аванс, який пішов на будівлення будинку письменників, отой, що по вул. Леніна. Там і моя квартира десь є.

У Харкові, де в новому оточенні так непривітно мене зустріли, я нічого не могла протиставити отому упередженню «крайне правая». У мене була мала дитина, була робота в інституті й не було чогось такого, щоб можна було видрукувати. Повість «Ганна Гай», що її почала ще в Києві, була незакінчена. Над нею ще треба було працювати й працювати. Тому, коли в харківському місцевому письменників мені сказали сплачувати внески там, де одержуєш зарплату, я в 1932 році змушена була вийти із колективу письменників і взятися на облік в інституті. Тішила себе тим, що закінчу повість і тоді там поновлюся. Так я вибула з колективу письменників, хоч роботу в літературі ніколи не кидала.

Повість «Ганна Гай» я закінчила в 1936 році і подала у харківський журнал до друку. Там сказали дещо доробити. Я доробила і послала в київський журнал. Там теж зробили зауваження і сказали після доробки повернути. І от, коли я почала ту свою повість доробляти, коли почала звіряти її з дійсністю, мені враз цілком ясно стало, що твір мій з дійсністю розходиться. У повісті я вивела сільську дівчину, наймичку куркуля Крицького,

що потрапляє до міста, учиться тут, працює і стає нарешті головним редактором ВУФКу.

Думку про повість «Ганна Гай» викликала в мене ліквідація грушівщини, що почалася в літературі, чому я дуже була рада. Хоч я й цінила «Ланку» за те, що в ній звучала ідея справжньої вселюдської літератури, де українська радянська література посідала б належне їй місце, хоч поважала кожного з членів «Ланки» – мене все ж гнітила замкненість цієї літературної організації. Мабуть, усі ланківці відчували те, коли згодом реорганізувалися в «Марс» (майстерня революційного слова – це не так собі взято було), куди увійти міг кожен з письменників, хто хотів. І все ж це була організація, як були й інші: «Плуг», «Гарт» неокласики, «Нова генерація», ВУСПП, Вапліте – така от роздрібленість. Коли волею партії (скрізь у житті чула ту керівну силу) пішла боротьба проти розмежованості в літературі, що відгороджувала її від живого життя, я вловила в тому перемогу народних творчих сил, тих, що перемогли в Жовтні. Мене обхопила неймовірна радість, і я вирішила написати про те твір. Про перемогу народну над усім старим. Взяла для того форму повісті, що складалась з окремих новел. Охоплена єдиним поривом, я писала, закривши очі й вуха на все, що навколо коїлося. І написала. І почала тепер звіряти твір з дійсністю. І побачила, що твір мій з дійсністю не сходиться.

Перебуваючи в місті, я тримала міцний зв'язок із селом, з колгоспом, за який агітувала і куди вступила разом з батьком і цілою нашою сім'єю в 1929 році. Щороку я приїздила літом у колгосп працювати. У 1933 році я написала нарис про свій колгосп, що був тоді в жахливому стані, і подала його до харківської газети «Вісті». Відти той нарис потрапив у район, до секретаря райвиконкому Лукашонка, і той повів проти нас усіх таку боротьбу, що сім'я наша тільки чудом врятувалася – брат, що приїхав на той час з армії, привіз із Москви комісію, яка від імені Сталіна той конфлікт розв'язала.

Батька на роботі поновили, ми всі теж зайняли свої місця, а Лукашонка було знято з керівного поста й засуджено на кілька років ув'язнення. Так от, у тій боротьбі, що тривала майже два роки (ми скрізь: і до Петровського в Києві вдавалися, і до Москви, до

Сталіна) я побачила, яку силу ще мають ті залишки старого світу, що насував на нас війною із Заходу.

Оповідання «Килим», що його написала під час війни в окупації, викликано було потребою дати відсіч цілому тому старому світові. До Сталіна у мене було особливе ставлення – вважала його справжнім комуністом (перечитала всі його твори); шкодувала тільки, що він відгороджувався від людей – не бачить, що діють там лукашонки – оті люди з особливого тіста, як він сам їх назвав. Двадцятий з'їзд партії відкрив мені істину. В окупацію були видрукувані ще двоє моїх оповідань – «Дівчинка в степу» і «Свят-вечір».

У війні бачила боротьбу радянського народу проти темних сил, що проти них народ боровся в Жовтні. І, як тоді, він переміг, так і тепер, певна була, переможе. Вірила: переможе те нове, що стало у нас вже на ноги, зміцніло. Так воно й сталося. Щаслива з того, що надії мої здійснилися, я зразу після війни написала повість-рапорт «Дівчина з рушницею». Тут ніби я розв'язала ті питання, що стали переді мною у зв'язку з моєю повістю «Ганна Гай».

Написала ще кілька оповідань: «Харитина», «Мати і діти», «Єва». Все, що колись писала, пов'язано в мене з ідеєю комунізму, що її красою захоплено в Жовтні і що висловила те в першому своєму прозовому творі «Перстень».

Після війни у Львові викладала українську мову й літературу на курсах іноземних мов при Інституті удосконалення вчителів. Викладала українську мову на підготовчих курсах і в гуртках наукових робітників Львівського лісотехнічного й зооветеринарного інститутів.

Працювала в товаристві «Знання» з часу його заснування – читала лекції. З 1955 до 1968 рр. була секретарем секції мови і літератури при Львівському обласному товаристві «Знання». Була не раз нагороджена.

Зараз пишу про Григорія Косинку до книги спогадів. У плані маю написати про «Ланку», про Євгена Плужника, Валер'яна Підмогильного, загалом – мемуари. І хочу докінчити таки свою повість «Ганна Гай».